

Σε κάποια μέρη στην Τουρκία αφήνουν τα παπούτσια των νεκρών έξω από το σπίτι σαν ένδειξη πένθους, για αρκετές μέρες μετά το θάνατό τους. Στην φωτογραφία που βλέπεται ο Τούρκος καλλιτέχνης Vahit Tuna με το έργο *Isimsiz* (Χωρίς Όνομα) προσπάθησε να αναπαραστήσει αυτό το έθιμο με το έργο του. Μια δημιουργία που είναι αφιερωμένη στις 440 γυναίκες που δολοφονήθηκαν πέρυσι στην Τουρκία από τους συζύγους ή τους συντρόφους τους. Η ενδοοικογενειακή βία είναι ένα από τα μεγαλύτερα κοινωνικά ζητήματα στη σύγχρονη Τουρκία. Πολλά τα κρούσματα κι ελάχιστες οι καταγγελίες...

είπαν και έγραψαν

Μνήμη, ιστορία και 20ός αιώνας

Δημοσιεύουμε αποσπάσματα από το κεφάλαιο «*Η Ευρώπη και οι μνήμες της: επιστροφές και συγκρούσεις*» του βιβλίου του Έντσο Τραβέρσο «*Η ιστορία ως πεδίο μάχης. Ερμηνεύοντας τις βιαιότητες του 20ού αιώνα*», Εκδόσεις του Εικοστού Πρώτου, μετάφραση Νίκος Κούρκουλος.

■ «Τον Δεκέμβριο του 2007, η ισπανική Βουλή ψήφισε ένα νόμο που αναγνώριζε και αποζημίωνε τα θύματα των εγκλημάτων που διαπράχθηκαν επί φρανκικής δικτατορίας. Θα μπορούσαμε να συζητάμε για καιρό τα προτερήματα και τα όρια αυτού του νόμου, εκείνο όμως που εντυπωσιάζει ιδιαίτερα, από ιστοριογραφική άποψη, είναι η κοινή του ονομασία: “νόμος ιστορικής μνήμης” επειδή συνδυάζει δύο έννοιες, μνήμη και ιστορία, τις οποίες οι κοινωνικές επιστήμες προσπάθησαν να διαχωρίσουν σ’ όλη την πορεία του 20ού αιώνα. Ο νόμος αυτός αποκαλύπτει, με την ίδια την ονομασία του, πόσο δύσκολο έχει γίνει πια να διαχωριστεί η ιστορία από τη μνήμη, αξεδιάλυτα δεμένες στην πραγματικότητα, πέρα από τους “ιδεότυπους” με τους οποίους αναγκάζονται να δουλεύουν οι κοινωνικές επιστήμες. Αυτός ο νόμος παραπέμπει στη σύγκρουση μεταξύ ιστορίας και μνήμης που χαρακτηρίζει την εποχή μας, σταυροδρόμι ανάμεσα σε διαφορετικές χρονικότητες, τόπο όπου διασταυρώνονται βλέμματα προς ένα “συμβάν” ζωντανό και αρχειοθετημένο ταυτόχρονα. Η συγγραφή της ιστορίας του 20ού αιώνα είναι άσκηση ισορροπίας σε σκοινί τεντωμένο ανάμεσα στις δύο αυτές χρονικότητες. Ο ιστορικός του 20ου αιώνα είναι τόσο “εξόριστος” όσο και “μάρτυρας”, άμεσος ή έμμεσος, δεμένος με χίλιες κλωστές με το αντικείμενο των ερευνών του. Η μνήμη είναι, επομένως, αναπαράσταση του παρελθόντος που συγκροτείται στο παρόν. Είναι αποτέλεσμα μιας διαδικασίας αλληλεπίδρασης πολλών στοιχείων, ο ρόλος, η σπουδαιότητα κι οι διαστάσεις των οποίων ποικίλουν ανάλογα με τις περιστάσεις. Υπάρχουν δυνάμεις, πολύ ισχυρές, που παρεμβαίνουν στη διαδικασία αυτή αναδιαμορφώνοντας τις συλλογικές μνήμες και κάποτε διαπλάθοντας καινούριες. Πρόκειται για αναπαραστάσεις του παρελθόντος που κατασκευάζονται από τα μίντια και την πολιτιστική βιομηχανία, προνομιακούς τόπους μιας αληθινής

πραγμοποίησης της ιστορίας, που μεταβάλλεται έτσι σε μια ανεξάντλητη δεξαμενή εικόνων, προστίων και καταναλωσιμων σε κάθε στιγμή. Πρόκειται επίσης για μνημονικές πολιτικές που προωθούνται από τα κράτη μέσα από τις αναμνηστικές τελετές, τα μουσεία και την εκπαίδευση ή από κινήματα που δρουν στην κοινωνία, παράλληλα ή ενάντια στους θεσμούς. Για να κατανοήσουμε τη διαμόρφωση μιας ευρωπαϊκής μνήμης είναι απαραίτητη η διαπίστωση ότι ο 21ος αιώνας ξεκινάει σηματοδομένος από μια έκλειψη των ουτοπιών. Η επανενεργοποίηση του παρελθόντος που χαρακτηρίζει την εποχή μας είναι συνέπεια αυτής της έκλειψης των ουτοπιών: ένας κόσμος χωρίς ουτοπίες στρέφει αναπόφευκτα το βλέμμα του στο παρελθόν. Η ανάδυση της μνήμης ως αγόρευσης—ως περιεκτικής, μεταϊστορικής και κάποτε “θεολογικής” κατηγορίας—είναι αποτέλεσμα αυτής της μεταμόρφωσης. Από τη μία, αυτή η αγόρευση πήρε τη νοσταλγική και συντηρητική μορφή της “πολιτιστικής κληρονομιάς”: έγινε λατρεία των τόπων μνήμης ως φετιχοποιημένων μνημείων μιας χαμένης ή απειλούμενης εθνικής ταυτότητας. Από την άλλη, πήρε τη μορφή συμπνευτικού ανθρωπισμού, σαν απαραίτητο συμπλήρωμα του φιλελεύθερου αντιολοκληρωτισμού. Ακρωτηριασμένος από τον “ορίζοντα προσμονής” του και στερημένος από τις ουτοπίες του, ο 20ός αιώνας αποκαλύπτεται, αναδρομικά, σαν εποχή πολέμων, ολοκληρωτισμών και γενοκτονιών. Μια φιγούρα, προηγουμένως διακριτική και συνεσταλμένη, τοποθετείται τώρα επιβλητικά στο κέντρο του πίνακα: το θύμα. Η μνήμη του γκουλάγκ εξάλειψε τη μνήμη της επανάστασης, η μνήμη της Σοά αντικατέστησε τη μνήμη του αντιφασισμού, η μνήμη της δουλείας επισκίασε τη μνήμη του αντιαποικιοκρατικού αγώνα και όλα συμβαίνουν σάμπως η ανάμνηση των θυμάτων να μην μπορεί να συνυπάρχει με την ανάμνηση των μαχών τους, των κατακτήσεών τους και των ηττών τους.»

■ εν τέλει

Το ψήφισμα κι η ελληνική ιδιομορφία

■ του Γιώργου Παπαϊωάννου

Το ψήφισμα που εξισώνει φασισμό και κομμουνισμό ως «ολοκληρωτικές ιδεολογίες» πέρασε με μεγάλη άνεση στην ευρωβουλή. Για να φρικόρει λίγο τους εμπνευστές του, θα έλεγε κανείς «με σταλινικά ποσοστά»... Το αποτέλεσμα, (535 υπέρ, 66 κατά, 52 λευκά) οδήγησε στην έγκριση ενός πραγματικά άθλιου και ανιστόρητου κειμένου. Αν το διαβάσει κάποιος που έχει έρθει από

τον Άρη, θα καταλάβει σίγουρα ότι στον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, Γερμανία και ΕΣΣΔ πολέμησαν μαζί ενάντια στην υπόλοιπη ανθρωπότητα. Ακόμα πιο εντυπωσιακό από το αποτέλεσμα, είναι το εύρος του φάσματος που υποστήριξε ένα τέτοιο ψήφισμα. Το κατέθεσαν από κοινού οι περισσότερες ομάδες της ευρωβουλής. Από τη Δεξιά διαφόρων αποχρώσεων, μέχρι τους Πράσινους και τους Σοσιαλδημοκράτες.

Οι Έλληνες ευρωβουλευτές ψήφισαν διαφορετικά από το γενικό κλίμα. Υπέρ μόνο η Ασημακοπούλου της Ν.Δ. κι ένας Φράγκος της «Ελληνικής Λύσης». Όλοι οι υπόλοιποι, κατά, λευκά και αποχές με διάφορες αποχρώσεις και αιτιολογίες. Το γεγονός δεν είναι χωρίς ερμηνεία.

Η πολιτική ζωή στην Ελλάδα κινείται κυρίως γύρω από τον «κεντροαριστερό» άξονα. Ειδικά προχωρώντας η μεταπολίτευση, το πολιτικό πλαίσιο, ο δημόσιος λόγος, οι κανόνες του παιχνιδιού, σταθεροποιήθηκαν προς αυτή την πλευρά του πολιτικού φάσματος.

Ας μη μπερδευτούμε, δεν πρόκειται καθόλου για την «ηγεμονία» μιας ιδεολογίας. Περισσότερο μάλιστα σχετίζεται ίσα-ίσα με την ίδια την υπαγωγή της «ιδεολογίας» στα συστημικά πλαίσια.

Η επίσημη Αριστερά ήρθε σε συνδιαλλαγή με τη Δεξιά και χοντρικά συνυπέγραψε τα «κοινωνικά συμβόλαια» από το 1974. Με το ΠΑΣΟΚ κρατικοποιήθηκαν πολλά, ενώ σιγά-σιγά, πρώην στελέχη της Αριστεράς πιάσανε ψηλές θέσεις στο κράτος (κόμματα, πανεπιστήμιο κ.λπ.) αλλά και στα ΜΜΕ και τις επιχειρήσεις, με αποκορύφωμα την περίοδο Σημίτη. Είχε μεσολάβησε βέβαια ήδη ο «γάμος» με τον Μητσοτάκη, με τις συγκυβερνήσεις και τις ιδιαίτερες σχέσεις του πατέρα του σημερινού πρωθυπουργού με την Αριστερά.

Στην Ελλάδα υπήρξε πολύ προχωρημένο το πείραμα του «ιστορικού συμβιβασμού» σε σχέση με κάθε άλλη ευρωπαϊκή χώρα. Όταν αλλού μετά το 1989 γκρεμίζονταν σύμβολα και ψαχνόντουσαν ποινικά τα Κ.Κ., οι χρηματοδοτήσεις τους κ.λπ., εδώ το κλίμα ήταν μελιστάλαχτο.

Η ιδεολογική «σκληράδα» που προβάλλει το ΚΚΕ εδώ και χρόνια, δεν γκρέμισε καθόλου αυτό το κλίμα και τις κάθε είδους γέφυρες. Τα συκαρπητήρια για τη συνεπή στάση, η πολιτική αβρότητα, οι χαιρετισμοί στα συνέδρια, τα μουσεία κι οι πλακέτες, κάνουν να μοιάζουν κάπως θεατρικά τα μεγάλα λόγια.

Ήταν απολύτως αναμενόμενη λοιπόν η στάση των Ελλήνων ευρωβουλευτών, ακόμα κι αυτών της Ν.Δ. Δεν ταιριάζει στην ελλαδική πολιτική σκηνή η υιοθέτηση ενός ψηφίσματος σαν αυτό που *βγήκε από* το ευρωκοινοβούλιο.

Η Ελλάδα εξάλλου υπήρξε το πεδίο τόσο μιας σκληρής γερμανικής κατοχής, όσο και ενός από τα μεγαλύτερα αντιστασιακά κινήματα. Με γνωστό τον ρόλο των τότε πολιτικών δυνάμεων. Οι ταυτίσεις που επιχειρούνται σήμερα στις Ευρώπες, είναι δύσκολο να υποστηρικτούν σοβαρά. Το ζήτημα είναι ότι αυτό το «πολιτικό κεφάλαιο» εξαργυρώθηκε σταδιακά με συγκεκριμένο αντίτιμο. Έτσι που η σημερινή «ιδιομορφία» σηματοδοτεί καταστάσεις συγκεκριμένης ποιότητας.

Η περιστροφή του πολιτικού σκηνικού γύρω από τον κεντροαριστερό άξονα, αποτελεί βασικό, ιδιαίτερο συστατικό της συστημικής ισορροπίας. Έχει δουλέψει αρκετά η Αριστερά για αυτήν, είτε ως «σκληρή αντιπολίτευση» είτε ως «υπεύθυνη κυβέρνηση».